

VÝVOJ KONKURENCIESCHOPNOSTI SLOVENSKEJ REPUBLIKY

DEVELOPMENT OF THE SLOVAK REPUBLIC COMPETITIVENESS

PETER SLIACKY

Ing. Peter Sliacky, Katedra financií a účtovníctva, Ekonomická fakulta UMB v Banskej Bystrici,
tel.: + 421 48 446 6327, e-mail: peter.sliacky@umb.sk

HUSSAM MUSA

doc. Ing. Hussam Musa, PhD., Katedra financií a účtovníctva, Ekonomická fakulta UMB v Banskej Bystrici,
tel.: + 421 48 446 6315, + 421 48 446 2130, e-mail: hussam.musa@umb.sk

Abstract

The contribution is aimed on analysis of development of the Slovak republic competitiveness by Global Competitiveness Index (GCI). GCI is compiled on the basis of twelve pillars by World economic forum and ranks 148 countries by their potential for investments. Further the contribution compares the values of GCI of Visegrad Group countries and watches the position of Slovak republic in this group. The last part of contribution follows the innovation of the Slovak republic as one of the base pillars of GCI and its impact of the Slovak republic competitiveness.

Key words: *competitiveness, pillars of GCI, The Global Competitiveness Index*

1. Úvod

Konkurencieschopnosť krajiny v svetovom ekonomickom priestore je mimoriadne dôležitým faktorom predovšetkým v podmienkach globalizácie svetového hospodárstva. Podnecuje to neustále narastajúci význam foriem vonkajších ekonomických vzťahov a otvorenosti jednotlivých ekonomík zahraničným tovarom, službám a kapitálu. Procesom globalizácie sú vytvárané zložitejšie podmienky pre existenciu, prežitie a dominantné postavenie podnikov, odvetví, krajín a jednotlivých regiónov. Tým sa upravujú podmienky, formy a metódy konkurenčného boja a konkurencieschopnosti. Meniacimi sa podmienkami v čoraz väčšej miere globalizácie je viacerým ekonómom zrejmé, že adekvátne zmeny vnútornej štruktúry ekonomiky sú reálne nie len vďaka faktorom extenzívneho rastu, ale predovšetkým vďaka kvalitatívnym zmenám a inovačnému rozvoju (Bondareva, Tomčík, 2013).

Hodnotením konkurencieschopnosti jednotlivých krajín sa venuje svetové ekonomické fórum (The World Economic Forum – WEF), ktoré každoročne zostavuje rebríček 148 krajín na základe globálneho indexu konkurencieschopnosti. WEF definuje konkurencieschopnosť krajiny ako zoskupenie inštitúcií, politik a faktorov, ktoré spolu definujú a určujú produktivitu krajiny, t.j. konkurencieschopnejšie ekonomiky sú také, ktoré v priebehu času rastú rýchlejšie a efektívnejšie ako ostatné (Schwab, 2016).

V literatúre sa stretávame s viacerými definíciami národnej, respektíve medzinárodnej konkurencieschopnosti. Šterbová a kol. (2013) hovorí, že konkurencieschopnosť môžeme chápať ako komparatívny pohľad na skúmaný subjekt a jeho schopnosť predávať a ponúkať tovary a služby na danom trhu. Autorka dodáva, že pozornosť je venovaná najmä vonkajším aspektom výkonnosti krajín alebo celého regiónu. Táto definícia vychádza z teórie komparatívnych nákladov, respektíve výhod, v ktorej D. Ricardo hovorí, že každá krajina by sa mala špecializovať na výrobu pre vývoz takých statkov, ktoré možno v danej krajine vyrábať s nižšími nákladmi ako v iných krajinách. Toto následne potvrdzujú aj autori Čapek a Hájek, ktorí definujú medzinárodnú konkurencieschopnosť ako schopnosť preniknúť so

svojím tovarom a službami na zahraničné trhy a tak získať komparatívne výhody (Kubišta a kol., 2009).

Jeden z najvýznamnejších autorov, ktorí sa venujú konkurencieschopnosti je profesor Porter z Inštitútu pre stratégiu a konkurencieschopnosť na univerzite v Harvarde. Porter (2008) tvrdí, že prosperita krajiny závisí od jej konkurencieschopnosti, ktorá je odvodená od produktívnosti, s ktorou dokáže daná krajina produkovať tovary a služby. Avšak podľa medzinárodného inštitútu pre rozvoj manažmentu nemôže byť konkurencieschopnosť ekonomiky chápaná len v súvislosti s HDP a produktivitou, pretože podniky musia prekonávať politické, spoločenské a kultúrne dimenzie. Kvôli tomu je potrebné aby štáty vytvárali prostredie s najvhodnejšou štruktúrou, inštitúciami, právnymi predpismi a politikami podpory, aby zvýšili konkurencieschopnosť domácich podnikov (Šoltés, 2010).

Porter (2007) tiež tvrdí, že cieľom konkurencieschopnosti je prosperita národa a dosiahnutie určitého životného štandardu obyvateľov. Z toho vyplýva, že zvýšenie konkurencieschopnosti by mala zabezpečiť maximalizácia produktivity a tým by produkcia krajiny mala byť schopná konkurovať na medzinárodných trhoch produktom iných krajín. Ako zdroj dlhodobej prosperity definuje produktivitu s akou dokáže krajina dlhodobo využívať svoje ľudské, finančné a prírodné zdroje pri produkcii tovarov a služieb.

2. Dvanásť pilierov konkurencieschopnosti

WEF v každoročne publikovanej správe (TheGlobalCompetitiveness Report) hodnotí konkurencieschopnosť vybranej vzorky krajín z celého sveta na základe rôznorodých faktorov a subfaktorov, ktoré sú umiestnené podľa určitých znakov do jednej z dvanástich skupín, takzvaných pilierov konkurencieschopnosti. Svetové ekonomické fórum uvádza tieto piliere (Schwab, 2016):

1. Kvalita verejných inštitúcií – posudzuje sa z pohľadu kvality štátnej správy a efektívnosti podnikov či trhov. Zdrojom údajov pre tento typ prostredia sú najčastejšie údaje spracované a prezentované Svetovou bankou a inými organizáciami realizujúcimi výskum v tejto oblasti. Pre potreby vyhodnotenia inštitucionálneho prostredia, ako jedného zo základných faktorov ovplyvňujúcich celkovú konkurencieschopnosť krajiny, sa posudzujú subfaktory ako vlastnícke práva, ochrana duševného vlastníctva, etické správanie firiem, ale aj nezávislosť súdnictva od vplyvu vládnych organizácií a firiem a taktiež miera korupčného prostredia.
2. Infraštruktúra – ovplyvňuje konkurencieschopnosť krajiny, pretože redukuje vzdialenosť medzi regiónmi a integruje národný obchod. Vysoké hodnoty faktorov, ktoré ovplyvňujú infraštruktúru krajiny, pozitívne vplyvajú aj na výšku nákladov spojených s cestovaním a prenosom informácií. Patria sem ukazovatele ako kvalita ciest, železníc, leteckej a riečnej (námornej) dopravy a dodávky energií.
3. Makroekonomická stabilita – hodnotí makroekonomické agregátne ukazovatele ako celkovú úroveň hrubého domáceho produktu, tempo jeho rastu, nezamestnanosť a jej vývoj, infláciu, stabilizačnú hospodársku politiku a zahraničnoobchodné vzťahy krajiny.
4. Zdravie a základné vzdelanie – zdravá a vzdelaná pracovná sila je značným prínosom a v neposlednom rade významným faktorom ovplyvňujúcim konkurencieschopnosť krajiny. Zlý zdravotný stav pracovníkov vedie k významným stratám, nakoľko dochádza k častej absencii chorých zamestnancov, respektíve k zníženiu ich výkonnosti. Dostupnosť a kvalita základného vzdelania tiež ovplyvňuje úroveň výkonnosti pracovníkov.
5. Vyššie vzdelanie a zvyšovanie kvalifikácie – vyššia úroveň vzdelania pracovníkov a personálu je v dnešnej dobe prakticky nevyhnutná pre ekonomiky, ktoré sa chcú udržať medzi poprednými krajinami, respektíve sa chcú posúvať ďalej. Ide predovšetkým o schopnosť pracovníkov a manažérov flexibilne plniť zložitejšie úlohy, chápať

komplikovanejšie pracovné postupy a robíť efektívnejšie rozhodnutia. Patrí sem napríklad kvalita škôl manažmentu a kvalita vzdelania v oblasti matematiky a exaktných vied, dostupnosť špecializovaných výskumných a školiacich pracovísk, ale aj prístup k internetu na školách a podobne.

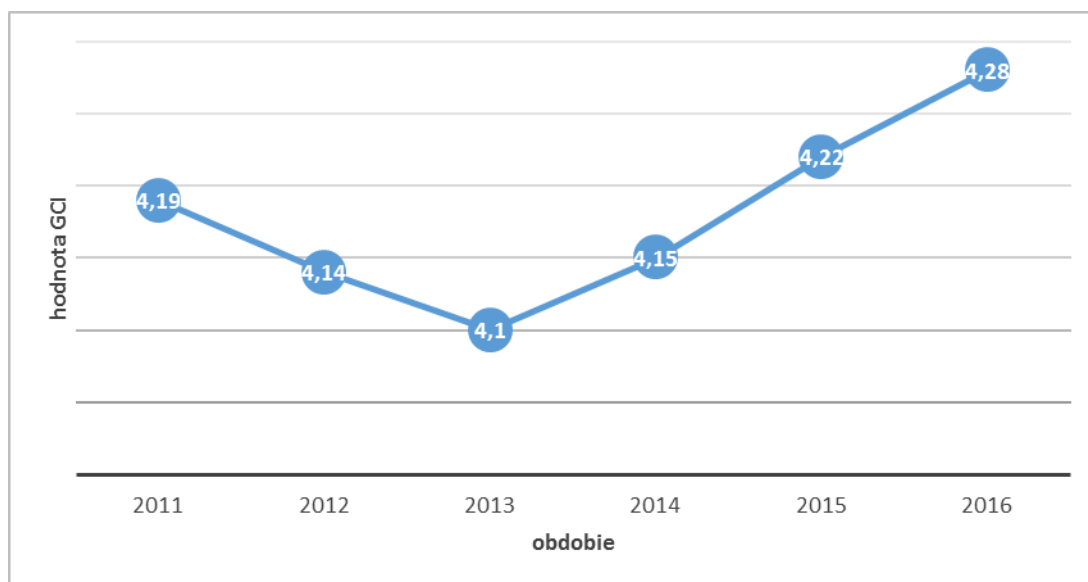
6. Efektívnosť trhu tovarov a služieb – krajiny s efektívnym trhom tovarov a služieb sú schopné vytvárať správny produktový mix a poskytovať potrebné služby. Zdravá hospodárska súťaž, domáci a zahraničný trh, to všetko je dôležité pre trhovú efektívnosť a teda produktivitu v oblasti obchodu. Do tejto skupiny sa zahrnujú faktory ako stupeň konkurencie a zákazníckej orientácie, efektívnosť protimonopolnej politiky, ale napríklad aj počet procedúr, ktoré sú potrebné pre začatie podnikania.
7. Efektívnosť trhu práce – činnosti súvisiace so zaradením pracovníkov na pozície, na ktorých sú najviac efektívni a flexibilita v oblasti fluktuácie pracovných síl určujú ďalší prvok konkurencieschopnosti krajiny. Otázky týkajúce sa zamestnanosti, platobných podmienok, pracovné vzťahy zamestnanec-zamestnávateľ, ako aj otázky produktivity pracovníkov spadajú taktiež do tejto kategórie.
8. Vypelost' finančného trhu – efektívnosť finančného trhu pozostáva v čo najvhodnejšej alokácii finančných zdrojov vložených jednotlivcami a spoločnosťami, ako aj tých, ktorí vstupujú do ekonomiky zo zahraničia. V tejto skupine sa posudzuje napríklad dostupnosť finančných služieb v krajine, stupeň náročnosti získania pôžičky od banky, dostupnosť rizikového kapitálu atď.
9. Technologická pripravenosť – schopnosť ekonomík absorbovať nové poznatky v oblasti technológií a využívať nové technologické postupy, čo vedie k zvyšovaniu produktivity krajiny. Hodnotia sa ukazovatele ako dostupnosť najmodernejších technológií a schopnosť ich využitia spoločnosťami, využívanie internetu obyvateľstvom a iné ukazovatele týkajúce sa využívania alebo dostupnosti informačných technológií.
10. Veľkosť trhu – ovplyvňuje produktivitu, nakoľko rozsiahly trh umožňuje firmám využívať viacero možností v rôznych oblastiach. Ide predovšetkým o hodnotenie veľkosti domáceho a zahraničného trhu a export krajiny.
11. Konkurencieschopnosť firiem – dôležitú úlohu zastávajú faktory ako množstvo a kvalita domácich dodávateľov, využiteľnosť marketingu, podstata konkurenčnej výhody v spoločnostiach pôsobiacich v krajine a podobne.
12. Inovačný potenciál – táto zložka konkurencieschopnosti krajiny uvažuje o inovačných kapacitách spoločností, o kvalite vedeckých a výskumných inštitúcií, o výške investícií do výskumu a vývoja, ale aj o dostupnosti vedcov a inžinierov v krajine a počte registrovaných patentov

3. Globálny index konkurencieschopnosti Slovenskej republiky

Globálny index konkurencieschopnosti (Global Competitiveness Index - GCI) vypovedá o perspektíve krajiny dosahovať udržateľný hospodársky rast v strednodobom horizonte a predstavuje model konkurencieschopnosti, pomocou ktorého je možné stanoviť kľúčové faktory vplývajúce na produktivitu práce a na dynamiku rozvoja ekonomiky konkrétnej krajiny (Bondareva, Tomčík, 2013). Index sa zostavuje na základe spomínaných dvanástich pilierov, ktoré sa jednotlivo hodnotia prostredníctvom dotazníka. Respondentmi dotazníka sú kompetentné osoby najvýznamnejších podnikov danej krajiny, ktorí jednotlivé faktory hodnotia číslami od 1 (najnižšia hodnota) do 7 (najvyššia/najžiaducejšia hodnota). Aritmetickým priemerom jednotlivých odpovedí sa určí kvantitatívne vyjadrenie hodnôt jednotlivých pilierov a zároveň aj celkovej konkurencieschopnosti národnej ekonomiky.

Vývoj konkurencieschopnosti Slovenskej republiky hodnotíme na základe vývoja globálneho indexu konkurencieschopnosti za ostatných 6 rokov (obdobie 2011 – 2016).

Graficky znázorňuje tento vývoj Graf 1. Z grafu a z výsledkov období pred rokom 2011 vidieť klesajúci trend konkurencieschopnosti Slovenskej republiky do roku 2013. Tento pokles bol spôsobený hlavne poklesom kvality inštitucionálneho prostredia krajiny, príčinou čoho bol nárast korupcie a nedôveryhodnosť súdnictva. Taktiež bol zaznamenaný pokles inovačnej aktivity SR. Od roku 2013 po súčasnosť Slovenská republika zaznamenala nárast konkurencieschopnosti, kedy stúpila zo 78. priečky na 65. priečku, čo však nemusí znamenať zlepšenie prostredia na Slovensku, ale aj zhoršenie prostredia v iných krajinách.

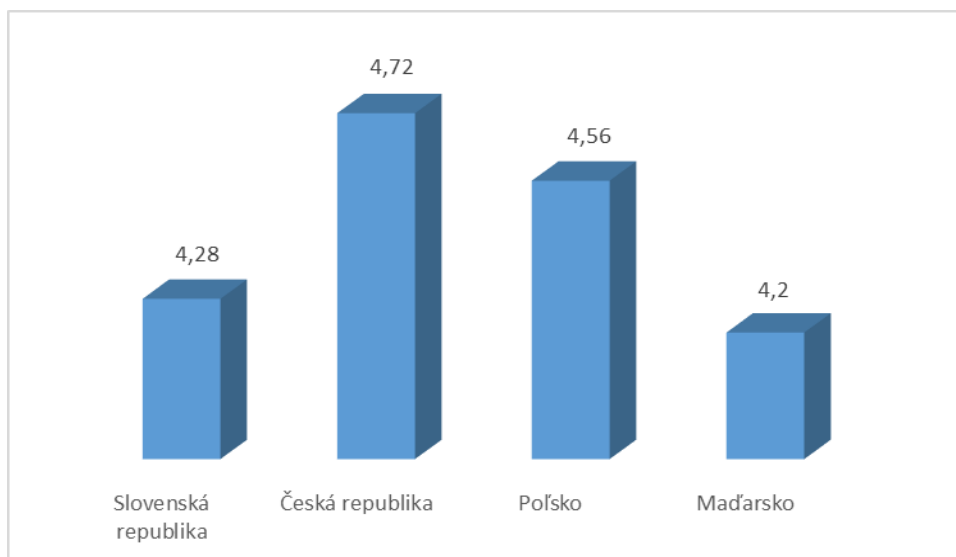
Graf 1 Vývoj globálneho indexu konkurencieschopnosti Slovenskej republiky

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe Global Competitiveness report (Schwab, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016)

Hodnotenie jednotlivých pilierov za rôzne roky je zložitá, pretože hodnoty sa menia minimálne, niektoré jeden rok stúpajú a ďalšie klesajú a naopak. Avšak môžeme zhodnotiť, že Slovenská republika dosahuje najvyššie hodnoty v 4. pilieri (Zdravie a základné vzdelanie), 3. pilieri (Makroekonomická stabilita) a v 9. pilieri (Technologická pripravenosť). Taktiež zvyšuje svoje hodnoty v inovačnom potenciáli a vyspelosti finančného trhu (Schwab, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016).

Svetové ekonomické fórum taktiež prostredníctvom dotazníka zisťuje najväčšie bariéry pre podnikanie, pričom za posledné roky sa na najvyšších priečkach strieda nasledovných päť faktorov: korupcia, daňové zaťaženie, vysoká byrokracia a neefektívnosť úradov, stále meniace sa daňové predpisy a obmedzujúci zákonník práce (Schwab, 2016). Všetky tieto faktory sťažujú podnikanie domácim podnikateľom, avšak konkurencieschopnosť krajiny pre zahraničné investície neovplyvňujú takou mierou, pretože zahraniční investori dostávajú daňové prázdny a ďalšie zvýhodnenia oproti domácim podnikateľom.

V porovnaní konkurencieschopnosti krajín V4 vyjadrenej prostredníctvom GCI zastáva Slovenská republika v roku 2016 tretiu pozíciu, čo pri rozdieloch od Českej republiky a Poľska hodnotíme veľmi negatívne. Česká republika v rebríčku 148 krajín obsadila 31. miesto, Poľsko 36. miesto a Slovenská republika až 65. pozíciu. Maďarsko sa umiestnilo dve pozície za SR. Porovnanie zobrazuje Graf 2.

Graf 2 Porovnanie GCI krajín V4 (rok 2016)
Zdroj: Vlastné spracovanie podľa Schwab (2016)

Záver

Hodnotenie vývoja konkurencieschopnosti Slovenskej republiky na základe globálneho indexu konkurencieschopnosti ukázalo, že za posledné tri roky sa tento index každoročne zvyšuje. Dôsledkom toho sa Slovenská republika posúva stále vyššie v rebríčku 148 hodnotených krajín na súčasnú 65. priečku. Avšak v porovnaní krajín V4 výrazne zaostáva za Poľskom a Českou republikou. Pozitívne môžeme hodnotiť, že za posledné roky SR preskočilo v rebríčku Maďarsko.

Z hodnotenia vyplýva, že k silným stránkam Slovenskej republiky patria predovšetkým nasledovné piliere: Zdravie a základné vzdelanie obyvateľstva, Makroekonomická stabilita krajiny a Technologická pripravenosť obyvateľstva. Naopak najväčšie nedostatky sú podľa indexu v Inštitucionálnom prostredí krajiny, kde sú pociťované problémy ako vysoká miera korupcie, neschopnosť a neefektívnosť štátnych úradov a nedôveryhodnosť obyvateľov v súdnictvo. Pre podnikateľov sú to tiež vysoké daňové zaťaženie a neustále sa meniace daňové predpisy a zákonník práce.

Štát plní úlohu regulátora a tvorca podnikateľského prostredia, pričom by mal vytvárať také podmienky aby slovenské podniky boli čo najkonkurencieschopnejšie na domacom trhu a mohli sa rozvíjať aj na zahraničné trhy. Avšak môžeme polemizovať, či súčasná politika podpory zahraničných investorov je správna a nediskriminujúca slovenských podnikateľov. Na druhej strane v ostatnom období zaznamenáva SR vysoký prílev zahraničných investícií. Môžeme tvrdiť, že SR je európskou automobilovou veľmocou, čo sa týka produkcie automobilov na jedného obyvateľa.

Zahraničné investície prinášajú do krajiny množstvo pracovných príležitostí avšak problém nastáva v obsadzovaní týchto pozícií, pretože SR nedisponuje dostatkom kvalifikovanej pracovnej sily ochotnej pracovať za ponúkané mzdy týmito investormi. Preto sú investori nútení dovážať na SR lacnejšiu pracovnú silu z krajín východnej Európy.

Literatúra

- [1] BONDAREVA, I., TOMČÍK, R. 2013. Vplyv inovácií na konkurencieschopnosť Slovenskej republiky. In: *Časopis znalostní společnosti (mezinárodní vědecký časopis)*, roč. 1, 2013, č. 2, ISSN 2336-2561, s. 1-6.

- [2] KUBIŠTA, V. a kol., 2009. Mezinárodní ekonomické vztahy. Plzeň: Aleš Čenek. 2009. 384 s. ISBN 978-80-7380-191-5.
- [3] PORTER, M. E. 2007 Understanding competitiveness and its causes. In: Competitiveness Index: Where America stands., Washington D.C.: Council on Competitiveness, 2007. ISBN 1-889866-31-8.
- [4] PORTER, M. E. 2008. On Competition. Updated and extended Edition. Harvard Business School Press, 2008. ISBN 9781422126967.
- [5] SCHWAB, K. 2011. The Global Competitiveness Report 2011-2012 [online]. Geneva: World Economic Forum, 2011 [cit. 2016/11/06]. Dostupné na internete : <http://www3.weforum.org/docs/WEF_GCR_Report_2011-12.pdf>
- [6] SCHWAB, K. 2012. The Global Competitiveness Report 2012-2013 [online]. Geneva: World Economic Forum, 2012 [cit. 2016/11/06]. Dostupné na internete : <http://www3.weforum.org/docs/WEF_GCR_Report_2012-13.pdf>
- [7] SCHWAB, K. 2013. The Global Competitiveness Report 2013-2014 [online]. Geneva: World Economic Forum, 2013 [cit. 2016/11/06]. Dostupné na internete : <http://www3.weforum.org/docs/WEF_GCR_Report_2013-14.pdf>
- [8] SCHWAB, K. 2014. The Global Competitiveness Report 2014-2015 [online]. Geneva: World Economic Forum, 2014 [cit. 2016/11/06]. Dostupné na internete : <http://www3.weforum.org/docs/WEF_GCR_Report_2014-15.pdf>
- [9] SCHWAB, K. 2015. The Global Competitiveness Report 2015-2016 [online]. Geneva: World Economic Forum, 2015 [cit. 2016/11/06]. Dostupné na internete : <http://www3.weforum.org/docs/WEF_GCR_Report_2015-16.pdf>
- [10] SCHWAB, K. 2016. The Global Competitiveness Report 2016-2017 [online]. Geneva: World Economic Forum, 2016 [cit. 2016/11/06]. Dostupné na internete : <http://www3.weforum.org/docs/WEF_GCR_Report_2016-17.pdf>
- [11] ŠOLTÉS, T. 2010. Teoretické aspekty národnej konkurencieschopnosti a ich aplikácia v podmienkach Slovenskej republiky. In *Národná a regionálna ekonomika VIII*. Herľany: TUKE-EF, 2010. ISBN 978-80-553-0517-2.
- [12] ŠTERBOVÁ, L. a kol. 2013. Mezinárodní obchod ve světové krizi. Praha: Grada, 2013. 364 s. ISBN 978-880-2474-694-4.